

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

УДК 378.091.3-026.15

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277193>

*Олена Гомонюк, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету*

*Наталія Бідюк, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної освіти та міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету*

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розкрито сутність і особливості розвитку інформаційної компетентності фахівця соціономічних професій, зокрема, педагогів та психологів. Актуалізовано, що для формування та розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій продуктивним є цілеспрямоване культивування ціннісних аспектів професійної діяльності педагогів і психологів під час проходження практики. Доведено, що технологіями, які сприяють формуванню інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій є технологія проблемного навчання, технологія моделювання професійної діяльності в процесі навчання, технологія проектної діяльності.

***Ключові слова:** формування; інформаційна компетентність; майбутні фахівці; соціономічні професії; заклади вищої освіти; інноваційні технології.*

Літ. 8.

*Olena Homoniuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the Psychology and Pedagogy Department,
Khmelnitskiy National University*

*Natalya Bidyuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Head of the Foreign Language Education and Intercultural Communication Department,
Khmelnitskiy National University*

**PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF COMPETENCE FORMATION
OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIONOMIC PROFESSIONS THROUGH
THE USE OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES**

The current situation requires from graduates of higher educational institutions to work in an informational and educational environment and participate in its formation. Therefore, they should clearly understand the tasks of informatization and the prospects for development of this area.

The information competence of a specialist in socionomic professions, including a teacher and a psychologist, means possessing the skills of information search, critical comprehension, analysis and systematization, holding an interactive dialogue offline and online, which are necessary in the professional activities of teachers and psychologists, in order to learn to formulate their own position on the issues under discussion, and be able to argue it. Furthermore, they need to be able to publicly present the results of their work, selecting adequate forms and methods of presentation.

The formation of information competence of a student's personality is carried out through the transfer of information, or rather, the ways and methods of using it.

Since the peculiarities of the professional activity of specialists in socionomic professions are the work on identifying and developing students' abilities, organizing research and creative activities of children, these forms of professional activity should be accompanied by information support.

Among the technologies that contribute to the formation of the information competence of future specialists in socionomic professions, we define the following: technology of problem-based learning, technology of modeling professional activities in the learning process, technology of project activities.

In order to form the information competence of future specialists in socionomic professions, it is productive to purposefully cultivate axiological aspects of the professional activities of teachers and psychologists during internships. Such work includes:

1) the preparatory stage (actualization of axiological knowledge during a pedagogical workshop, social and psychological training, making up a system of "professional taboos (prohibitions)", an individual plan of professional and personal self-improvement, etc.);

2) the main stage (organization of open events, diagnostics, reflection, correction of their value content by experienced teachers and psychologists, self-diagnosis, diary keeping, etc.);

3) the final stage (group reflection on the results of open events, preparation of a self-analysis report, holding a final seminar, making up a system of individual professional and personal guiding principles, etc.).

Changes in self-assessment of the student's real capabilities and level of information competence which occurred as a result of a combination of trainings and practical activities ensured awareness of the need for the following professionally important

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

qualities of a future teacher and psychologist as self-confidence, organization, responsibility, discipline, self-demand, ability to subordinate other people to their will, etc.

Keywords: *development; information competence; future specialists; socionomic professions; higher educational institutions; innovative technologies.*

Постановка проблеми. Нині, коли інформація стає стратегічним ресурсом розвитку суспільства, знання потребують постійного оновлення. Для вищої школи це означає, що одним із результатів навчання та виховання майбутніх фахівців соціономічних професій має стати сформована здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, готовність до оволодіння сучасними технологіями одержання інформації, здатність використовувати її для подальшої самоосвіти, тобто володіння інформаційною компетентністю.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інформаційну компетентність як інтегративну якість особистості вивчали Н. Баловсяк [1], Р. Гуревич [2], М. Головань, М. Докторович, М. Кадемія та ін. Проте у науково-педагогічних дослідженнях недостатньо розкрито особливості розвитку інформаційної компетентності у майбутніх фахівців соціономічних професій, зокрема, педагогів і психологів.

Мега статті. У статті висвітлено особливості розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій шляхом використання інноваційних педагогічних технологій.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття “інформаційна компетентність майбутніх фахівців соціономічних професій” потребує аналізу його змістового наповнення, а саме – дефініцій “компетентність”, “інформаційна компетентність”, “фахівці соціономічних професій”.

Поняття “компетентність” у науковій літературі розглядається як результат освіти, що відображає готовність, здатність професіонала або як сукупність знань, умінь, навичок, які дають змогу досягнути цілі змін. Також це поняття використовується для демонстрації високого рівня кваліфікації і професіоналізму.

Автори монографії “Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи” серед ключових компетентностей учнів називають такі: уміння вчитись; соціальна компетентність; загальнокультурна компетентність; здоров’язбережувальна компетентність; компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій; громадянська компетентність; підприємницька компетентність [4].

Результати нашого дослідження підтверджують, що однією із ключових компетентностей фахівців соціономічних професій дослідження є інформаційна. У статті розглянемо особливості розвитку цієї інтегративної характеристики засобами інноваційних технологій.

Нині наявні два визначення інформаційної компетентності особистості. З одного боку, інформа-

ційна компетентність – це компетентність індивіда в роботі з інформацією, а з іншого – комп’ютерна компетентність, тобто уміння працювати з комп’ютером та інформаційними технологіями [6].

Результати першого дослідження представлені у звіті дослідників університету Каліфорнія за 2001 р. [7]. В ньому інформаційну компетентність представлено “як компетентність роботи з бібліотечними ресурсами, а саме – компетентність, що пов’язана з пошуком і обробленням інформації”.

У дослідженні кафедри інформаційної грамотності державного університету Сан-Маркос поняття “інформаційної компетентності визначене як набір наступних компетенцій: здатність визначати інформаційні вимоги до питання дослідження для формулювання стратегії пошуку інформації; здатність визначати форми представлення необхідної інформації; уміння організувати інформацію в такий спосіб, що найбільш сприятливий для аналізу, синтезу і розуміння; усвідомлювати етичні, юридичні і політичні проблеми використання інформації” [8].

Пізніше термін “інформаційна компетентність” фактично був замінений терміном “комп’ютерна компетентність”.

Деякі автори трактують поняття “інформаційна компетентність” як здатність розв’язувати професійні завдання за допомогою технічних засобів. Проте для майбутніх фахівців соціономічних професій як представників типу “людина – людина” важливо бачити свою роль в інформаційному освітньому просторі.

Сучасна ситуація складається так, що випускникам закладів вищої освіти потрібно буде працювати в умовах інформаційного освітнього середовища, брати участь у його формуванні. Тому вони мають чітко уявляти завдання інформатизації, перспективи розвитку цього напрямку.

Інформаційна компетентність педагогів і психологів означає володіння ними навиками пошуку інформації, критичного її осмислення, аналізу і систематизації, здійснення інтерактивного діалогу в офлайн та онлайн режимі, що необхідні у професійній діяльності педагогів і психологів, особливо в умовах воєнного стану, навчитися формулювати власну позицію з питань, що обговорюються, вміти її аргументувати. Також їм необхідні вміння публічно презентувати результати своєї праці, відбираючи адекватні форми та методи презентації.

Формування інформаційної компетентності особистості студента здійснюється шляхом передачі інформації, а точніше – способів та методів діяльності з її використання.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Роки навчання, що проведені студентами в рамках інформаційного освітнього середовища ЗВО, уможливають перенесення досвіду у подальшу професійну діяльність. Тому одним із завдань системи вищої освіти є побудова й ефективне функціонування інформаційного середовища з включенням до цієї діяльності студентів. Оптимальне інформаційне середовище освітнього закладу стане полем творчої діяльності всіх суб'єктів освіти.

Для функціонування інформаційного середовища необхідно сформувати професійний колектив викладачів, який здатний до творчості, розвитку та спільної роботи у рамках загального задуму закладу вищої освіти з використанням інформаційних технологій.

Оскільки особливостями професійної діяльності фахівців соціономічних професій є робота з виявлення та розвитку здібностей учнів, організація науково-дослідницької та творчої діяльності дітей, робота з батьками й організаціями з розвитку внутрішньошкільного соціального середовища, то ці форми професійної діяльності мають бути підкріплені інформаційним супроводом.

Майбутні фахівці соціономічних професій мають бути готовими до реалізації інформаційно-діялісного підходу, а також до здійснення професійної діяльності як суб'єкта інформаційного освітнього середовища, що відбувається на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування.

Серед технологій, що сприяють формуванню інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій, можемо визначити такі: проблемного навчання, моделювання професійної діяльності в процесі навчання, проєктної діяльності.

Одним із методів проблемного навчання, що уможливорює розвиток інформаційної компетентності, є пояснювально-ілюстративний. Студенти розв'язують проблемні завдання на навчальних заняттях з використанням навчальної літератури, методичних посібників, з дослідницьких звітів та наукових журналів, які рецензуються, а також із архівних матеріалів і публікацій ЗМІ. Тобто працюють зі значною кількістю інформації, навчаються її аналізувати, синтезувати, доповнювати.

Іншим методом, що допомагає розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій, є репродуктивний. Він передбачає розв'язання проблеми за різними інструкціями, правилами, методиками. Це може бути робота студентів у групах, коли кожна група буде дотримуватись певних інструкцій. У завершальній частині заняття групи порівнюють одержані результати і визначають оптимальне розв'язання проблемного завдання.

Важливим у розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій є

метод проблемного викладу матеріалу. На початку заняття викладач розкриває частину проблемного завдання, тобто частину роботи ставить проблему. Після розгляду проблеми та її об'єкта викладач пропонує аудиторії різні шляхи її розв'язання проблеми. Після оцінки проблеми студенти під час дискусії виробляють власні або обирають найбільш оптимальні (із запропонованих педагогом) алгоритми розв'язання завдання.

Одним із найскладніших методів розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій є дослідницький. Студентам пропонується провести дослідження у межах одного або кількох навчальних занять. Результатом роботи будуть звіт, реферат, препринт, предрук (від англ. pre – перед і англ. print – відбиток, друк) – попередня публікація матеріалів до виходу в світ наукової статті.

Правильний вибір методу залежить від рівня підготовки студентів, тому перед підготовкою таких занять рекомендується вивчити успішність групи, оцінити рівень залишкових знань учнів, здані роботи.

Для формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій продуктивним є цілеспрямоване культивування ціннісних аспектів професійної діяльності педагогів і психологів під час проходження практики.

Подібна робота містить у собі:

1) “підготовчий етап (актуалізація аксіологічних знань під час педагогічного практикуму, соціально-психологічного тренінгу, складання системи “професійного табу (заборон)”, власного плану професійно-особистісного самовдосконалення й т.п.);

2) основний етап (організація відкритих заходів, діагностика, рефлексія, корекція ціннісного їхнього змісту досвідченими педагогами і психологами, самодіагностика, ведення ними щоденника й т.п.);

3) заключний етап (групова рефлексія за підсумками відкритих заходів, оформлення звіту-самоаналізу, проведення підсумкового семінару, складання системи індивідуальних професійно-особистісних орієнтирів і т.п.)” [3].

Одним із принципів моделювання корекційної роботи з майбутніми фахівцями соціономічних професій є “організація більшості занять у режимі тренінгу спільної дії, в умовах якого їм надається можливість для професійно-особистісної децентрації, нагромадження досвіду розвивальної гуманістичної взаємодії”. При цьому студенти набувають досвіду:

1) трансляції своєї унікальної несхожості в “функціонально-рольовій оправі”;

2) “розфарбовування” рольового плану індивідуальними відтінками;

3) діагностики актуального стану й функціональних якостей партнера по спілкуванню тощо [3].

“Ці форми групової роботи змінюють характер орієнтації її учасників і сприяють розвитку коопе-

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ративних умінь, можуть носити як широкий (ділові ігри, “Інформаційний бій”, “Година питань”, “Конкурс педагогічної майстерності”, “Прес-конференція” і т.п.), так і більш локальний характер (у складі динамічних пар)” [Гам само].

Технологія проєктної діяльності є найбільш затребуваною у підготовці майбутніх вчителів і психологів. Адже студенти одержують чітке уявлення про сутність проєктної діяльності, про можливості застосування цього методу, про етапи реалізації проєкту, форми його подання.

Проєктна технологія дає змогу відійти від авторитарності у навчанні, тому що завжди орієнтована на самостійну роботу студентів. За допомогою неї вони не тільки одержують ті або ті знання, а й навчаються набувати їх самостійно, користуватися ними для розв’язання пізнавальних і практичних завдань.

Проєкти “Родинне дерево”, “Мое місто найкраще”, “Емоційна сфера особистості дітей як одна зі складових їх здоров’я” та ін. були цікавими і змістовними. Студенти заглиблювались в історичне минуле своєї сім’ї, працювали з різними типами і видами літератури, самостійно шукали необхідну інформацію у бібліотечному фонді, всесвітній мережі Інтернет, вчилися аналізувати та синтезувати її, виокремлювати головне і другорядне в прочитаному.

Висновки. Отже, інформаційна компетентність педагогів і психологів означає володіння ними навиками пошуку інформації, критичного її осмислення, аналізу і систематизації, здійснення інтерактивного діалогу, вміння формулювати власну позицію з питань, що обговорюються, її аргументації. Технологіями, що сприяють формуванню інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій, визначено такі: проблемного навчання, моделювання професійної діяльності в процесі навчання, проєктної діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні зарубіжного досвіду використання методів та прийомів розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баловсяк Н.В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 334 с.
2. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури вчителів: проблеми та перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців*. Збірник наукових праць. Київ – Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2006. Вип. 9. С. 34–38.
3. Гомонюк О.М. Теоретичні та методичні основи формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... д-р пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2012. 595 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. Овчарук. Київ: “К.І.С.”, 2004. 112 с.

5. Теплицька А. Науково-теоретичний аспект професійної компетентності українська наукова школа. *Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2018. № 10 (165). С. 41–46.

6. Susan C. Curzon. Chair. A Report Submitted to Commission on Learning Resources and Instructional Technology Work Group on Information Competence CLRT Task 6.1. California State University, 2005. URL: <http://www.calstate.edu>. Загол. з екрану. Мова англ.

7. Caravello P.S. UCLA Library Information Competence at UCLA: Report of a Survey Project / P.S. Caravello, J. Herschman, E.G. Borah, E. Mitchell. UCLA Library, 2005. URL: http://www.library.ucla.edu/infocompetence/index_noframes.htm. Загол. з екрану. Мова англ.

8. Kathleen D. Chair CSU Informarion Competence. CSU Informarion Competence Assessment. Library cal state San–Marcos, 2003. URL: http://library.csusm.edu/departments/ilp/ilp_defined.asp. Загол. з екрану. Мова англ.

REFERENCES

1. Balovsiak, N.V. (2006). Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnoho ekonomista v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of information competence of the future economist in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 334 p. [in Ukrainian].
2. Hurevych, R.S. (2006). Formuvannia informatsiinoi kultury vchyteliv: problemy ta perspektyvy [Formation of teachers' information culture: problems and prospects]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists*. Collection of scientific works. No. 9, pp. 34–38. [in Ukrainian].
3. Homoniuk, O.M. (2012). Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia profesiino-pedahohichnoi kultury maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological foundations of the formation of the professional and pedagogical culture of future social pedagogues in higher educational institutions]. *Doctor's thesis*. Vinnytsia, 595 p. [in Ukrainian].
4. Ovcharuk, O.V. (Eds.). (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. *Educational policy library*. Kyiv, 112 p. [in Ukrainian].
5. Teplytska, A. (2018). Naukovo-teoretychnyi aspekt profesiinoi kompetentnosti ukraïnska naukova shkola [Scientific and theoretical aspect of professional competence: Ukrainian scientific school]. *Youth & market*, No. 10 (165). pp. 41–46. [in Ukrainian].
6. Susan, C. & Curzon Chair (2005). A Report Submitted to Commission on Learning Resources and Instructional Technology Work Group on Information Competence. CLRT Task 6.1. Available at: <https://scholarworks.csun.edu/handle/10211.2/475> [in English].
7. Caravello Patti S., Borah Eloisa Gomez, Herschman Judith, Mitchell Eleanor (2005). Information Competence at UCLA: Report of a Survey. Available at: https://www.library.ucla.edu/infocompetence/index_noframes.htm. [in English].
8. Kathleen, K., Dunn, A. & Cook Adamson (2003). Information competence in the CSU: empowering students for personal freedom and lifelong learning. Available at: <https://scholarworks.calstate.edu/downloads/6w924d788> [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.02.2023